

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

*Jesus Amado Larraza Lizarraga
Arginenekua*

*Etxarri
Aranatz,
Nafarroa
(1918)*

Aurkibidea

Biografia

Ergoienako Dorrao herrian jaio zen, baina Etxarri-Aranatzen bataiatua izan zen. Aita eta ama ere Dorraokoak zituen, eta Axentxiana izeneko etxean izan zituzten sei senideetan gazteena zen Amado. Hiru urte zituela, Etxarri-Aranazko Argiñenea etxera joan ziren bizitzera eta han, zapata tailerra jarrita, aitaren ofizioan lan egin izan zuen gaztetatik. Zazpi urte pasatu zituen soldadu, eta Irungo zapata tailer batean ere aritu zen ejertzitoarentzat zapatak egiten. Ezkondu ere Etxarri-Aranatzera egin zen, eta bertan bizi izan da beti.

Zintak

ETX-001

- **Proiektua:** Euskal Herriko Ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Ansa, Ainhoa
- **Data:** 2010-08-25
- **Iraupena:** 79 min
- **Euskarria:** Bideo digitala

ETX-008

- **Proiektua:** Etxarri-Aranazko ahozko ondarea
- **Elkarrizketatzailea(k):** Labrit Multimedia
- **Data:** 2011-06-08
- **Iraupena:** 45 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Labrit Multimedia

ETX-013

- **Proiektua:** Etxarri-Aranazko ahozko ondarea
- **Elkarrizketatzailea(k):** Labrit Multimedia
- **Data:** 2011-06-08
- **Iraupena:** 14 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Labrit Multimedia

ETX-014

- **Proiektua:** Etxarri-Aranazko ahozko ondarea
- **Elkarrizketatzailea(k):** Labrit Multimedia
- **Data:** 2011-06-08
- **Iraupena:** 6 min

- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Labrit Multimedia

Pasarteak

1. Familiaren joan etorriak

- **Erref:** ETX-008/001
- **Iraupena:** 0:03:33. **Hasi:** 00:00:00. **Bukatu:** 00:03:33
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa

Laburpena:

Jesus Dorraun jaioa da eta Etxarrin bizi. Berrueta aldera joanda trenbidearen pasagune ondoan dagoen etxe zahar batean jaioa da. Aita eta ama Leitzara joanak ziren lanera. Aita jaietan etxe zahar horretara etortzen zen. Ama, jaia zuen aldiro, oinez itzultzen omen zen etxera. Aitak zapata tailerra antolatu zuen Leitzan eta han kokatu ziren biak, aita eta ama. Jesusek hiru senide ditu Leitzan jaioak. Beste bi Dorraun jaioak dira, bera eta bere arreba bat. Beste bi, gazteenak, Etxarrin jaioak ziren, horietako bat hil zen.

2. Zapatak nola egiten zituzten

- **Erref:** ETX-008/002
- **Iraupena:** 0:00:40. **Hasi:** 00:03:33. **Bukatu:** 00:04:13
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Zapatagintza

Laburpena:

Berak txikitatik ezagutu du zapatagintza. Kontatzen du nola egiten zituzten botak eta zapatak. Larruak Iruñetik ekartzen zituzten, pieza osoak. Ondotik patroiak markatu eta ebaki. Josi lehendabizi eskuz egiten zuten eta atzera-puntadak berriz makinaz pasatzen zituzten makina industrial handi batez.

3. Leitzatik Etxarrira

- **Erref:** ETX-008/003
- **Iraupena:** 0:01:49. **Hasi:** 00:04:13. **Bukatu:** 00:06:02
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa

Laburpena:

Une batean Leitzako meatzetako langileentzat egiten zuten lana bukatu zen, katiuskak agertu baitziren eta Dorrauko etxera itzuli ziren. Amak Leitzatik alde egiterakoan negar egin zuela kontatzen du, hain zuen maite hango jendea. Dorrauko etxetik Etxarrira joan ziren etxea erosi zutenean, "Arginenea". Ama Arginanon ere neskame gisa aritu zen lanean.

4. Eskola

- **Erref:** ETX-008/004
- **Iraupena:** 0:01:33. **Hasi:** 00:06:02. **Bukatu:** 00:07:35
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

Laburpena:

Jesus txikitatik eskolara joan zen, diploma eta guzti badu. Bi maisu gogoratzen ditu, Victoriano Aguado, Azkoiengoa, bere hitzetan maisu zorrotza oso, baina harekin ikasi zutela dio. Gero Flores abizenekoa, Lakuntzakoa, honekin nahi zutena egiten omen zuten.

5. Haur sasoiko jolasak

- **Erref:** ETX-008/005
- **Iraupena:** 0:01:17. **Hasi:** 00:07:35. **Bukatu:** 00:08:52
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak

Laburpena:

Haur sasoiko jolas pareak dakar gogora. "Astokan" deitzen ziotena lehena, eta "al pote" esaten ziotena bigarrena. Bietan nola jolasten ziren deskribatzen du.

6. Andregaia egin zuenekoa

- **Erref:** ETX-008/006
- **Iraupena:** 0:05:28. **Hasi:** 00:08:52. **Bukatu:** 00:14:20
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Inguruko herriak eta auzoak

Laburpena:

<p>Jesus eta lagunak Arbizun asko ibiltzen ziren. Beraientzat ez zeuden Arbizuko San Juan bestak bezalakorik. Andregaia Arbizukoa zuen. Gogoratzen du San Pedro egun batean Lizarrengoko iturri batean nola elkartu ziren lagun kuadrillan. Paseoan Arbizuraino joan ziren bakarrik Jesus eta Esperanza eta horrela hasi zen Esperanzarekin ibiltzen. Etxean Esperanza, anai-arreben artean zaharrena zenez, etxerako nahi zuten eta Jesusek ez zuen Arbizura bizitzera joan nahi, baina azkenean Esperanzak moja sartzearekin mehatxua egin zuen etxean eta Etxarrira ezkondu ziren biak.</p>

7. Ezkontza

- **Erref:** ETX-008/007
- **Iraupena:** 0:03:32. **Hasi:** 00:14:20. **Bukatu:** 00:17:52
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Bikote kontuak » Ezkontzak
- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Jaiotzak

Laburpena:

Esperanza eta Jesus Arbizuko elizan ezkondu ziren, Don Juan Goikoetxea apeza zelarik, gizon serioa Jesusen hitzetan. Banketea Etxarrin egin nahi izan zuten, baina Zapatero jatetxekoak ezezkoa eman zien, eta Irurtzango Krisostomoren etxean egin zuten. Banketearen ondotik musika izan zuten Joxe "itsua" akordeoilariarekin. Ezkondu eta Etxarrira joan ziren bizitzera, eta bertan eduki zituzten beren sei seme-alabak, denak etxean jaioak emaginaren laguntzaz.

8. Musika eragotzita eta dantzan debekatua

- **Erref:** ETX-008/009
- **Iraupena:** 0:01:46. **Hasi:** 00:17:58. **Bukatu:** 00:19:44
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Gaztetako ibilerak
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra

Laburpena:

Musika banda bazen Etxarrin, eta desegin zen. Apezak pertsegitu egiten zuen musika. Gogoratzen du behin akordeoilari batekin zebiltzala apeza etorri eta nola kendu zien musika tresna. Orduan Lizarraga aldera joan eta Bizkai gainean dantzaldia antolatzen omen zuten. Apeza kaskarroa omen zen oso.

9. Gaztetan herriko bestetara

- **Erref:** ETX-008/011
- **Iraupena:** 0:03:09. **Hasi:** 00:19:53. **Bukatu:** 00:23:02
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Inguruko herriak eta auzoak
- Aisia » Jai-giroa » Herriko ospakizunak

Laburpena:

Lizarrengon bestak San Pedron izaten ziren. Berriz gogora ekartzen du bertan hasi zela Esperanzarekin. Baina inguruko herri guztietako bestetara joan ohi ziren, Bakaiku, Iturmendi eta bereziki onak omen ziren Arbizu eta Urdiaingo bestak. Urdiaingo bestetan Esperanzaren lagunek nola jotzen zioten adarra gogoratzen du.

10. Herriko bestak dataz aldatu zuten

- **Erref:** ETX-008/012
- **Iraupena:** 0:00:56. **Hasi:** 00:23:02. **Bukatu:** 00:23:58
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa » Herriko ospakizunak

Garai batean urrian izan ohi omen ziren, ferietan. Gero abuztura pasa zituzten. Bera ez bazen ere, oro har bestetan nahiko ardozaleak zirela dio, San Adrian egunean.

- **Erref:** ETX-008/014
- **Iraupena:** 0:03:35. **Hasi:** 00:25:23. **Bukatu:** 00:28:58
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

- Lanbideak » Polizia
- Baserria » Baserriko lanak » Baserriko animaliak

Jesusek behorrekin zuen zaletasun handia. Aurizberritik ekartzen zituen behorrak eta hazitarako zaldia, “Burguete” arrazako animaliak. Garai hartan behorrekin ere elkarte bat bazegoen eta ez ziren ongi moldatu. Elkarreak salatuta Guardia Zibila joan zitzaion bereak ez ziren behorrak estaltzeko baimena ez zuelakoan, baina Jesusek bazeukan baimena. Etxarriko kuarteleko Guardia Zibilak ziren, orduan kuartela Iturri-Ederreko frontoiaren ondoan zegoen.

- **Erref:** ETX-008/015
- **Iraupena:** 0:04:14. **Hasi:** 00:28:58. **Bukatu:** 00:33:12
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

- Baserria » Baserriko lanak » Errota
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Kontrabando eta estraperloa izaten ziren. Ehun kiloko zazpi zaku irin ekartzen berari gertatutako pasadizoa kontatzen du. Zaldia eta gurdiaekin zihoala lokartu eta zaldia, ezagutzen zuen lasterbidetik sartu eta gurdia irauli. Lasterka idiekin zakuak biltzera joan behar izan ziren. Noiznahi ibiltzen omen zen irina garraio. Amado bertan ibiltzen zen, Riazuko errotariarentzat, Goñiko basoan lanean ari zirenentzat, ez zuen Gipuzkoa aldera jotzen.

- **Erref:** ETX-008/016
- **Iraupena:** 0:00:44. **Hasi:** 00:33:12. **Bukatu:** 00:33:56
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

• Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Produktu asko errazionatuta zeuden. Ematen zutena eta ematen zuten kantitatean hartu behar zen. Errazionamendua dendetan hartzen zen.

14. Gerra Zibila I

- **Erref:** ETX-008/018
- **Iraupena:** 0:03:12. **Hasi:** 00:33:57. **Bukatu:** 00:37:09
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Soldadutza
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:

Amadok zazpi urte eman zituen soldaduskan, eta frontean borrokatzea ere tokatu zitzaion. Borrokan aritzearen ondorioz, eskuineko izterrean bonba baten metrailak egindako zauria dauka.

15. Gerra Zibila II

- **Erref:** ETX-008/019
- **Iraupena:** 0:03:25. **Hasi:** 00:37:09. **Bukatu:** 00:40:34
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:

Izterrean zauritu izana zorteko afera gisa du. Zaurituta arreba mojarekin egon zen. Gero, berriro deitu zuten, eta abangoardiako ospitale batean jarri zuten lanean, Santillana del Mar herrian. Bertan moja nagusiari injekzioak zainetan sartzen bazekiela erakutsi zion, eta horri esker bertan geratu eta ez zen frontera itzuli.

16. Gerra Zibila III

- **Erref:** ETX-008/020
- **Iraupena:** 0:04:53. **Hasi:** 00:40:34. **Bukatu:** 00:45:27
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:

<p>Gerra Zibilean Cuencan eta Teruelen izan zen. Terueleko borroka gogor haietan zauritu zuten. Garai hartan, denak hilko zirelakoan honako kanta hau kantatzen omen zuten “Si la guerra dura mucho, y son duros los combates...”. Jana ugaria zuten, eta lo kanpin dendan edo ilargipean egiten zuten. Gironan soldadu batek preso zeukan beste bat nola atzetik garbitu zuen eta ondotik izan zituzten tirabirak kontatzen ditu.</p>

17. Gerra Zibila IV

- **Erref:** ETX-013/002
- **Iraupena:** 0:04:12. **Hasi:** 00:00:01. **Bukatu:** 00:04:13
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:

Nola hiltzat eman zuten kontatzen du. Arbizun bere arimarengatik "Aita gurea" eta guzti errezatu omen zuten. Amak Berruetan aditu omen zuen berri hori eta zalapartaka hasi. Gero, bizirik agertu zen noski.

18. Gerra Zibila V

- **Erref:** ETX-013/003
- **Iraupena:** 0:02:01. **Hasi:** 00:04:13. **Bukatu:** 00:06:14
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Medikuak eta sasimedikuak
- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Osasun-zentroak
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura

Laburpena:

Gerra bukatu zenean, Amadok erizain lanak egiten zituen abangoardiako klinika batean. Rigoberto izena zuen praktikante bati laguntzen zion, eta zainetan injekzioak sartzen zituen bere arreba Sor Casildak erakutsi ziolako jartzen.

19. Bere arreba Sor Casilda

- **Erref:** ETX-013/004
- **Iraupena:** 0:01:59. **Hasi:** 00:06:14. **Bukatu:** 00:08:13
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizarekin lotutako pertsonak

Laburpena:

Bere arreba Sor Casilda 17 urterekin joan zen moja. Joan zen eguneko kontakizuna egiten du, trenean herri guztia despeditzen gogoratzen du. Lehendabizi Iruñean izan zen, gero Zamoran, Salamancan, berriz ere Zamoran eta bukatzeko Coruñan. Gerra bukatu ondoren ere Jesus A Coruñara joan zen, eta arrebarekin ematen zituen paseoak gogoratzen ditu, Finisterrera joaten ziren...

20. Gerra Zibila Etxarrin

- **Erref:** ETX-013/005
- **Iraupena:** 0:03:05. **Hasi:** 00:08:13. **Bukatu:** 00:11:18
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren eragina
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

Gerra Zibilak Etxarrin giro ezin txarragoa jarri omen zuen. Ezin ikusiak eta

mendekuak ugariak izan omen ziren. Halako herri txikia izanik ere 13 bat fusilamendu izan omen zirela adierazten du. Horietako bi kontatzen ditu, Altsasuko Barberito izenaz ezagutzen zutenarena eta basoan lanean ari zen mutil batena, Murillo izeneko harroputz baten mendeku ergela (zergatia kontatzen du). Emakume batzuei ilea moztu ere egin zieten. Erreketeek bere etxe ondoko Maritxu izeneko emakumeari nola moztu zioten deskribatzen du.

21. 'Círculo Carlista' eta 'Centro Republicano'

- **Erref:** ETX-013/007
- **Iraupena:** 0:00:48. **Hasi:** 00:13:36. **Bukatu:** 00:14:24
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Alderdien egoitzak

Laburpena:

Círculo Carlista eta Centro Republicano bietatik bazen herrian. Lehenengoa bidegurutzetik beheraxeago eta bigarrena plazan. Amadok zehaztasun handiagoz kokatzen ditu biak.

22. Legionarioari erositako txakurra

- **Erref:** ETX-014/001
- **Iraupena:** 0:02:26. **Hasi:** 00:00:00. **Bukatu:** 00:02:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Baserriko animaliak

Laburpena:

Txakurra beti eduki dute etxean. Iruñean legionario bati 10 pezetatan (ordurako oso garesti) erosi zion txakur txiki politaren historia kontatzen du. Bere lehengusu batekin bidali zuen etxera txakurra, eta bere amarekin ibiltzen zen alde guzietara, mezara... Amaren magalean hil omen zen txakurra. Amak negar handiak bota zituen.

23. Anaia fusilatu zuten

- **Erref:** ETX-014/002
- **Iraupena:** 0:03:59. **Hasi:** 00:02:26. **Bukatu:** 00:06:25
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

Amadok semea eta ilobak kartzelan eduki ditu, baina ez da ongi oroitzen. Bai ordea gogoan du anaia fusilatu zutenekoa. Anaia libre bezala utzi zuten kontzentrazio eremu batetik. Etxera itzuli beharrean Frantziara pasatzen saiatu zen, eta harrapatu zuten. Ondarretako kartzelan sartu zuten. Amadok astero egiten omen zion bisita. Gerra ondotik, gauzak okertu eta fusilatu zuten. Zeukaten Citroen kotxe batean nola ekarri zuten Etxegarartetik gogoratzen du. Iruñean lurperatu zuten.

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkartea

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com